

ГІБРИДНА ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ

В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ:
ВИТОКИ,
РЕАЛІЇ,
ПЕРСПЕКТИВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»**

**ГІБРИДНА ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ
В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ: ВИТОКИ,
РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ**

**Старобільськ
2017**

УДК 316.485.26(477.52/.6)
ББК 68.35(4УКР)
Г12

Рецензенти:

- Чорний В. С. – доктор філософських наук, професор Національного університету оборони України імені Івана Черняховського.
- Омельченко С. О. – доктор педагогічних наук, професор, ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».
- Чернобровкін В. М. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології та педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : зб. наук. праць / За заг. ред. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. – Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – 427 с.

У колективному збірнику наукових праць учених Луганського національного університету імені Тараса Шевченка на основі використання міждисциплінарного підходу (з позицій галузей знань – історії, філософії, соціології, політології, економіки, педагогіки, психології, соціальної роботи, філології, журналістики) теоретично обґрунтовано історичні передумови, реальний стан та можливі перспективи розвитку східноукраїнського регіону в умовах гібридної війни та поствоєнний період.

Може бути використаний в освітньому процесі загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів; при написанні курсових, магістерських, дисертаційних робіт з різних галузей знань; для самоосвіти.

УДК 316.485.26(477.52/.6)
ББК 68.35(4УКР)

Рекомендовано до друку вченою радою
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 11 від 27 квітня 2017 р.)

© Колектив авторів, 2017
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»,
2017

Степаненко В'ячеслав Володимирович,
кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри
лабораторної діагностики, хімії та біохімії ДЗ «Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка»

Степаненко Вікторія Іванівна,
кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри
соціальної роботи ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ НА СХОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Події, які відбуваються в Україні в цілому і на її Сході зокрема, призвели до відчутного територіального, політичного, економічного збитків, дезорганізували систему управління. У державі відсутнє достатнє фінансування та спостерігається недостатня ефективність управління соціальною сферою, з'явилися категорії громадян, які в силу об'єктивних причин не здатні піклуватися про себе самостійно та потребують сторонньої допомоги.

У такій ситуації особливого значення набуває волонтерський рух, діяльність якого спрямована на зняття соціальної напруги шляхом забезпечення соціального захисту і підтримки громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій та потребують забезпечення першочергових потреб (житло, харчування, побутові речі, медична допомога тощо); оперативного реагування та надання їм ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам конкретної людини; поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв в суспільстві.

Соціально-філософський аналіз процесів, що відбуваються на Сході України, та руху волонтерства здійснено Б. Андрушківим, Р. Додоновим, Н. Кирич, О. Погайдак та ін. Світовий досвід та українські громадянські практики волонтерського руху розкрито у працях А. Аніщенко, О. Беспалько, Д. Горелова, Н. Заверико, І. Звереві, А. Капської, О. Корнієвського, Г. Лактіонової, Т. Лях, І. Тохтарові, С. Харченка та ін.

Оцінюючи рівень розробленості проблематики щодо волонтерської діяльності і волонтерського руху в Україні, варто вказати необхідність висвітлення основних аспектів проблеми з урахуванням специфіки ситуації, яка склалася на Сході України, що і стало метою дослідження.

Правовий аспект. Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Під волонтерською допомогою

розуміють роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.

Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості та здійснюється за наступними напрямками:

1. Підтримка малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;

2. Догляд за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;

3. Допомога громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції (далі – АТО), у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

4. Допомога особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;

5. Заходи, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;

6. Заходи національного та міжнародного значення, пов'язані з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;

7. Допомога для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

8. Допомога Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення АТО;

9. Сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;

10. Допомога за іншими напрямками, не забороненими законодавством [6].

Основними напрямками роботи волонтерського руху АТО є:

- допомога українській армії (збір харчів, теплих речей та амуніції, ліків);

- допомога пораненим, військовим госпіталям та лікарням, у яких лікуються постраждалі військовослужбовці;

- допомога сім'ям тимчасових переселенців (юридична, психологічна та гуманітарна допомога, пошук житла та роботи, адаптація в новому місті та соціумі);

- допомога сім'ям учасників АТО (психологічна, гуманітарна, матеріальна);

- пошук зниклих безвісти та робота з визволення полонених;

- евакуація громадян із зони АТО;
- технічна допомога: відновлення, ремонт, удосконалення, бронювання бойових машин [1, с. 46–47].

Важливим у процесі здійснення волонтерської діяльності є рівень індивідуальної правосвідомості самих волонтерів. Держава повинна створити умови для розвитку такої правосвідомості, які передбачають належне правове регулювання даної діяльності, соціальний та правовий захист волонтерів. Велике значення для ефективної діяльності волонтерів має позитивне сприйняття цього явища суспільною правосвідомістю. Це створить належне правове середовище для волонтерського руху, адже адекватне сприйняття змісту правовідносин, суб'єктами яких є волонтери сприятиме зростанню рівня їх правової захищеності, зменшуватиме кількість перешкод у процесі виконання ними своєї роботи та популяризуватиме таку діяльність серед населення [5].

Вивчення в *історичному аспекті* становлення волонтерського руху тісно пов'язане з розвитком громадської праці. Працю можна розглядати з двох позицій: праця як важка повинність людини; праця як вільне творче розкриття та актуалізація особистості. Свобода є ключовим моментом для розуміння сутності праці в цілому, у тому числі волонтерської праці. Виникнення феномена волонтерства пов'язують з серединою XIX ст., а 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі. Саме в цей період відомий французький письменник-журналіст Жан Анрі Дюнан, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створення Червоного Хреста – організації, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюнаном, керуються і досі волонтерські організації усього світу [5].

У *політологічному аспекті* волонтерство грає роль альтернативної влади у певній сфері суспільного життя, що виконує частину функцій держави в зоні АТО. Громадянське суспільство в особі волонтерського руху певним чином стало партнером держави, і разом ці два політичні інститути задовольняють потреби суспільства у воєнній сфері та питаннях допомоги громадянам в зоні АТО.

Важливим *моральним аспектом* волонтерства є те, що діяльність волонтерів викликає довіру з боку суспільства. Люди довіряють волонтерам через те, що вважають їх безкорисними, чуйними, самовідданими. Волонтерство АТО є проявом дієвого патріотизму. Мотивація волонтерства ґрунтується на відчутті громадянського обов'язку перед нацією, народом, воїнами та жертвами АТО; на моральному обов'язку перед близькими людьми, що беруть участь у бойових діях [2].

У *соціальному аспекті* волонтерство є соціальним інститутом, який здійснює непрофесійну соціальну роботу. Під час військових дій, проведення АТО, у результаті соціальних конфліктів, вони, ризикуючи

своїм життям, самовіддано допомагають людям, виконують функції соціального захисту, підтримки та допомоги.

Так, наприклад, Громадська організація «Українське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО Старобільського району» протягом двох років займається в місті та районі волонтерською діяльністю, допомагає військовим та тимчасово переміщеним особам. За час війни волонтерська діяльність згуртувала навколо себе усіх небайдужих містян, серед яких опинилися не тільки добровольці, а й співробітники державних установ – поліцейські, рятувальники МНС та інші. Основною метою Громадської організації є допомога у реалізації своїх прав учасників АТО, їх соціальної адаптації, допомога пораненим, інвалідам, сім'ям загиблих учасників АТО, надання їм психологічної допомоги, сприяння працевлаштуванню та медичній реабілітації учасників АТО. Студенти ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» активно співпрацюють з цією організацією.

Структурним підрозділом університету є Студентська соціальна служба, яка координує діяльність волонтерів. При кожному навчально-науковому інституті, факультеті існують загони волонтерів, яких залучають до соціальної роботи такими традиційними способами: 1. Набір охочих (для набору на різноманітні акції, заходи, де не важливі навички і кваліфікації, а важлива кількість волонтерів). Це можна здійснити за допомогою поширення плакатів, листівок, виступів перед цільовими аудиторіями, трансляції роликів на місцевому радіо, телебаченні. 2. Цілеспрямований набір (для набору на визначені посади). Це можна здійснити за допомогою поширення оголошень, проведення презентацій для людей з необхідними для вас навичками. 3. Набір за принципом концентричних кіл (для набору на заходи і на визначені посади). Особливістю цього способу є те, що інформація про потребу організації у волонтерській допомозі розповсюджується серед найближчого оточення [7].

Волонтери часто можуть діяти в українській небезпечних та непередбачуваних ситуаціях. В зв'язку з цим, з боку держави встановлено соціальну допомогу для волонтерів. Законом передбачено виплату одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) або інвалідності волонтера внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій та збройних конфліктів. У разі загибелі (смерті) волонтера сім'ї, його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 500 прожиткових мінімумів, встановлених законом для працездатних осіб. У разі встановлення інвалідності залежно від ступеня втрати працездатності волонтеру виплачується одноразова грошова допомога в такому розмірі: I гр. – 250 прожиткових мінімумів, II гр. – 200 прожиткових мінімумів, III гр. – 150 прожиткових мінімумів, встановлених законом для працездатних осіб [6].

Релігійний аспект. Як відомо значне місце у волонтерській соціальній роботі посідають релігійні організації. На відміну від громадських, релігійні організації в Україні виконують значну за обсягами і різноманітну за напрямками соціальну роботу. Взаємодія з релігійними організаціями багатьох конфесій допоможе розширити і урізноманітнити соціальну роботу, яку виконують волонтери.

Говорячи про *управлінський аспект*, слід зазначити, що волонтерство є самоорганізованою та самокерованою системою, але це не означає, що немає потреби в управлінні волонтерською діяльністю. Можна лише говорити про специфіку такого управління, що враховує здатність волонтерів до самоорганізації та самоуправління. Однак у такого потужного руху завжди повинен бути координатор [7].

Окремо слід звернути увагу на *медико-соціальний аспект* проблеми волонтерства, де донорство, основними засадами якого є добровільна здача крові, вирішує глобальну проблему медицини щодо нестачі крові при наданні медичної допомоги, особливо при збройних конфліктах. Щорічно Всесвітня організація охорони здоров'я проводить систематичні заходи, спрямовані на привертання уваги до різних проблем донорства і шляхів їх вирішення. Тема кампанії 2016 року – «Кров об'єднує всіх нас».

Основні цілі кампанії 2016 року: а) підвищити обізнаність громадськості щодо необхідності регулярного безоплатного донорства крові та закликати людей, які ще не здавали свою кров, особливо молодих людей з хорошим здоров'ям, ставати донорами; б) привертати увагу до служб крові на рівні окремих спільнот і до важливості участі спільнот у забезпеченні достатніх, безпечних і стійких запасів крові [3].

Не залишилися осторонь і студенти спеціальності «Лабораторна діагностика», які щорічно беруть активну участь в популяризації та фактичній підтримці руху донорства. Студенти постійно на базі відділення переливання крові Старобільського РТМО здають кров на безоплатній основі для потреб медицини, тим самим, конкретними вчинками допомагаючи людям, чий життя виявилися під загрозою.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що внаслідок об'єктивно складної ситуації в державі, економічної кризи, воєнних дій та руйнувань волонтерство відіграє значну роль у зоні АТО. Людина в ролі волонтера поєднує свої громадянські й загальнолюдські моральні якості, здійснює функції соціального захисту та підтримки громадян, виступає у якості донора, є частиною самокерованої та самоорганізованої системи надання допомоги. Сутність волонтерського руху полягає у безкорисливій, добровільній допомозі при вирішенні воєнних і соціальних проблем країни.

Перспективою подальших досліджень з означеної проблеми є висвітлення взаємодії волонтерських організацій на Сході України з різними відомствами та соціальними службами, координування їхніх спільних дій.

Список використаної літератури

1. Жужа Л. О. Волонтерство АТО як політичний інститут: сутність та вплив на громадянське суспільство України [Електронний ресурс] / Л. О. Жужа // Сучасне суспільство. – 2015. – Вип. 1(1). – С. 38–49. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <[http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2015_1\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2015_1(1)_7)>. **2. Жужа Л.** Моральні аспекти волонтерського руху на підтримку АТО / Л. Жужа // Evropsky politicky a pravni diskurz. – 2015. – Vol. 2, Iss. 2. – С. 210–215. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_2_33>. **3. К стопроцентному** добровільному донорству крові. Глобальна стратегія дій. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://who.int/bloodsafety/publications/9789241599696/ru/>>. **4. Матвеев С.** Соціальні аспекти волонтерського руху: минуле та сьогодення / І. О. Когут, С. Ф. Матвеев, Є. В. Гончаренко // Вісник Запорізького національного університету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.stattionline.org.ua/sport/77.html>>. **5. Панчук І. О.** Роль індивідуальної та суспільної правосвідомості у здійсненні волонтерської діяльності / І. О. Панчук // Університетські наукові записки. – 2015. – №2. – С. 21–26. **6. Про** волонтерську діяльність Верховна Рада України; Закон від 19.04.2011 № 3236-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>> **7. Управління** діяльністю соціальних служб: метод. посібник [авт. кол.: Н. Гусак, Н. Кабаченко, В. Назарук, К. Савчук, О. Савчук, Л. Скоропада, Л. Чорній] / упорядн.-заг. ред. О. Іванова, Н. Гусак ; ПРООН в Україні, Проект «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». – К. : К.І.С., 2013. – 178 с.

Степаненко В. В., Степаненко В. І. Волонтерський рух на Сході України в умовах гібридної війни

У статті висвітлено основні аспекти волонтерського руху: правовий, історичний, політологічний, моральний, соціальний, релігійний, управлінський, медико-соціальний з урахуванням специфіки ситуації, яка склалася на Сході України.

Визначено, що внаслідок об'єктивно складної ситуації в державі, економічної кризи, воєнних дій та руйнувань волонтерство відіграє значну роль у зоні АТО. Людина в ролі волонтера поєднує свої громадянські й загальнолюдські моральні якості, здійснює функції соціального захисту та підтримки громадян, виступає у якості донора, є частиною самокерованої та самоорганізованої системи надання допомоги тощо. Сутність волонтерського руху полягає у безкорисливій, добровільній допомозі при вирішенні воєнних і соціальних проблем країни.

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, аспект волонтерського руху, антитерористична операція

Степаненко В. В., Степаненко В. И. Волонтерское движение на Донбассе в условиях гибридной войны

В статье рассматриваются основные аспекты волонтерского движения: правовой; исторический; политологический; моральный; социальный; религиозный; управленческий; медико-социальный. Учитывается специфика ситуации, которая сложилась на Донбассе.

Определено, что вследствие объективно сложной ситуации в государстве, экономического кризиса, военных действий и разрушений волонтеры играют значительную роль в зоне АТО. Человек в роли волонтера объединяет в себе гражданские и общечеловеческие моральные качества, осуществляет функции социальной защиты и поддержки граждан, выступает в качестве донора, является частью саморегулируемой и самоорганизованной системы предоставления помощи. Сущность волонтерского движения состоит в бескорыстной, добровольной помощи при решении военных и социальных проблем страны.

Ключевые слова: волонтер, волонтерское движение, аспект волонтерского движения, антитеррористическая операция.

Stepanenko V., Stepanenko V. Volunteer Movement in Eastern Ukraine in Conditions of Hybrid War

The article highlights the main aspects of volunteerism, legal, historical, political, moral, social, religious, administrative, medical and social with the specific situation in the east of Ukraine.

It was determined that due to the difficult objective situation in the state, the economic crisis, warfare and destruction volunteers play a significant role in the area of anti-terrorist operation (ATO).

The main areas of volunteer work ATO are: help Ukrainian Army (gathering food, warm clothing and ammunition); assistance to the wounded, in military hospitals and hospitals that have treated injured soldiers; assistance to families of temporary immigrants (legal, psychological and humanitarian assistance finding housing and work, adaptation to a new city and society); assistance to Family members ATO (psychological, humanitarian, material assistance); searching for missing persons and work with liberation of prisoners; evacuation of citizens from the zone ATO; technical assistance, reconstruction, repair, improvement, booking combat vehicles.

The man in the role of volunteer combine their civil and human moral character, performs the functions of social protection and support of citizens, serving as a donor is part of the self-governing and self-organized system to assist others. The essence of volunteer movement is selfless, voluntary assistance in solving problems of war and social problems of the country.

Key words: volunteer, volunteer movement, aspects of volunteer movement, anti-terrorist operation.

Наукове видання

ГІБРИДНА ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ВИМІРІ: ВИТОКИ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РЕІНТЕГРАЦІЇ

Здано до склад. 27.03.2017 р. Підп. до друку 27.04.2017 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 51,12. Наклад 200 прим. Зам. № 121.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. т/ф: (06461) 2-26-70.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.